

IDIOTEN

Av Tomas Lindström

EFTER EN ROMAN AV FJODOR DOSTOJEVSKIJ

Personer:

FURSTEN (MYSJKIN), 25 år
GENERALEN (JEPANTJIN), 50 år
SLÄKTINGEN (FRU JEPANTJINA), hans hustru, 40 år
ROMANTIKERN (AGLAJA), deras yngsta dotter, 20 år
KONSTNÄREN (ADELAIDA), deras äldsta dotter, 25 år
SEKRETERAREN (GANJA IVOLGIN), Jepantjins sekreterare, 25 år
SANNINGSSÄGAREN (VARJA), Ganjas syster, 20 år
MODERN (FRU IVOLGINA), Ganjas mor, 50 år
KVINNAN (NASTASIA FILIPPOVNA), 25 år
ARVTAGAREN (PARFEN ROGOZJIN), 25 år
FRIAREN (JEVGENIJ RADOMSKIJ), Aglajas friare, 20 år

Iscensättningen spelas på 7 skådespelare. (4 män, 3 kvinnor)
Den skådespelare som gör Aglaja dubblerar Varja. Den som gör
Nastasia dubblerar Adelaida. Den som gör Ganja dubblerar
Radomskij.

När publiken kommer in sitter skådespelarna på scenen. Alla
har var sin "plats" som tillhör den roll/roller dom spelar.
Kläder på en klädställning, en stol, en lampa, och smink. Mitt
på golvet, det som kan kallas "scenen" ligger en bok och
ovanpå denna bok en kortlek. I övrigt en tom scen. Någonstans
syns också rekvisita till iscensättningen. Bl.a. ett porträtt
på Dostojevskij som använts senare i föreställningen. Bord,
ljus, tavlor, m.m.

De "roller" som är på scenen i respektive scen låter sina
lampor vara tända vid sin "plats" under scenens gång.
Skådespelaren kan när som helst börja förbereda sig för sin
entrée, och då tända sin lampa. Börja byta om, sminka sig
o.s.v. När man är klar med sin scen släcker man lampan.

Alla skådespelare är hela tiden på plats i rummet och tittar
på iscensättningen. Det är öppet för reaktioner. Ensemblen kan
anteckna, leta i romanen. Man kan byta lampor som gått sönder
om det behövs. Man förbereder de scener som ska göras. På det
hela taget finns en "undersökande" atmosfär i rummet. En
understödjande undran inför det som händer.

Handlingen tilldrar sig i St. Petersburg, Ryssland.

Skådespelarna sminkar sig, värmer upp, talar, hälsar på
publiken. Egentligen vad varje skådespelare känner att den
behöver göra.

FÖRSTA AKTEN

Prolog

Ett brev läses upp av skådespelarna eller läses i högtalarna
för skådespelarna att lyssna på:

- Geneve d. 13 jan 1868.

Till skådespelarna.

Förlåt att jag så länge dröjt med mitt svar, men jag var tvungen att resa utomlands. De epileptiska anfällen började upprepas varje vecka. Mitt förstånd blev faktiskt rubbat. Den andra orsaken var mina skulder. Mitt läge har varit svårt, och mitt öde beror på mitt arbete.

Kära skådespelare, det som här i Europa växer fram under namnet civilisation saknar det viktigaste av allt; andligheten. Skönheten är avskaffad, idealet undanstoppat.

Det är när ödmjukheten krymper i takt med att maktanspråken växer som livet går förlorat. Så för ett par veckor sedan grep jag mig an en ny roman, (Idioten), som jag nu dag och natt arbetar på. Romanens stoff är min gamla älsklingsidé; men den är så svår, att jag hittills har saknat mod att göra den.

Uppgiften är att söka framställa en verkligt fullkomlig och god människa, och detta är svårare än något annat, särskilt nu för tiden. Kristus är den enda jag funnit i världen som är denna underbart sköna, goda gestalt. Jag har däremot ännu inte funnit något liknande i *verkligheten*, och därför fruktar jag, att det blir ett positivt misslyckande. Kort sagt, jag kastar mig in i romanen huvudstupa och sätter allt på ett kort. Det får gå som det vill.

Hur går det för er? Svara gärna hur ni har det.

Varma hälsningar/ Fjodor Dostojevskij

Skådespelarna släcker sina lampor och går in på "scenen". Drar
var sitt kort ur kortleken som ligger i mitten av scenen för
att bestämma vem som skall göra vilken roll denna kväll.

En av skådespelarna/Kören tar upp boken och läser ur
Dostojevskijs roman:

En tövädersdag i slutet av november, vid niotiden på morgonen, kom tåget från Warszawa med full fart in mot Petersburg. Det var så disigt och gråmulet att dagsljuset hade svårt att tränga igenom. Alla i tredjeklasskupén frös och färgen på passagerarnas ansikten hade samma gulbleka färg som dimman. I en av vagnarna satt mitt emot varandra två yngre män. Båda hade särpräglade utseenden och båda ville gärna inleda samtal. Om dessa båda hade vetat någonting om varandra och vad det var som var så märkvärdigt med den andre just i denna stund, skulle dom ha tyckt att det var mycket underligt att slumpen gjort att just dom kommit att sitta mitt emot varandra.

Alla byter om och förbereder scen 1. Musik.

SCEN 1

Kupé med flera resenärer som sitter hopkurade i sina ytterkläder mot kölden. Dessa resenärer fungerar som **KÖR**. Mitt emot varandra sitter MYSJKIN och ROGOZJIN. MYSJKIN, tunt klädd, huttrar och darrar. I hans hand dinglar ett litet knyte.

ROGOZJIN

Fryser ni?

MYSJKIN

Ja, mycket. Jag hade ingen aning om att det kunde vara så kallt här hemma.

ROGOZJIN

Ni har varit utomlands?

MYSJKIN

Ja. Jag kommer från Schweiz...jag har behandlats för en nervsjukdom. Jag hade anfall och nervösa ryckningar...

ROGOZJIN

Lyckades de bota er?

MYSJKIN

Nej, det gjorde de inte.

ROGOZJIN

Ha! Jag kan tänka mig hur mycket pengar ni slösade bort på det!

MYSJKIN

Fast i mitt fall stämmer inte det där: min läkare betalade inte bara min hemresa utan han stod själv för mitt uppehålle i två år.

ROGOZJIN

Så det fanns ingen som betalade för er?

MYSJKIN

Nej. Min välgörare - herr Pavlisjtjev - som bekostade min vistelse där dog för två år sedan. Sedan skrev till min släkting, generalskan Jepantjina här i Petersburg, men fick jag inget svar. Och då reste jag hit.

ROGOZJIN

Vart då?

MYSJKIN

Ni menar var jag ska bo? Jag vet inte riktigt än...jag menar...

ROGOZJIN

Ni har inte bestämt er ännu?

Skrattar.

Och det där lilla knytet är förstås allt ni äger och har?

MYSJKIN

Tittar ner på knytet.

Ja, jag är rädd för det.

ROGOZJIN

Intensivt.

Vad heter ni?

MYSJKIN

Furst Lev Nikolajevitj Mysjkin.

ROGOZJIN

Själv heter jag Rogozjin...

KÖR

Parfen Rogozjin...?

...son till Semjon Rogozjin, som dog i förra veckan och efterlämnade en förmögenhet på två och en halv miljon till sin son!?

ROGOZJIN

Och vad har du med det att göra?

Suckar tungt. Till MYSJKIN.

Men det är sant, min far -

Gör korstecken.

- må han vila i frid - skulle ha dödat mig om jag inte hade stuckit min väg.

MYSJKIN

Då kanske ni hade gjort något som retade honom?

ROGOZJIN

Jodå, visst... det berodde ju på den där kvinnan...

KÖR

Viskar

Nastasia Filippovna...!

ROGOZJIN

Mot kören

Och vad i helvete vet du om det!?

KÖR

Ingenting, herrn...men är inte det samma Nastasia Filippovna som är älskarinna till en viss herr Totskij, godsägare och mycket rik, en man som förförde denna kvinna och har haft henne som hålldam sen hon var tolv år gammal...?

ROGOZJIN

Fjorton...

KÖR

Skrockande

Och nu vill herr Totskij ingenting hellre än att bli av med henne, för han är 55 år gammal och vill gifta sig med den ena av general Jepantjins döttrar, en av de vackraste kvinnorna i Petersburg! Ack, jag vet allting om er, min herre: hur er far pryglade er med en käpp därför att ni hade stulit några av hans obligationer för att köpa örhängen till damen! Sen dog han i ett slaganfall innan han hann ändra sitt testamente! Gud sig förbarme, herrn, men om ni inte hade stulit från er far skulle han inte ha fått slaganfallet när han klädde upp er - och då skulle ni inte ha ärvt en kopek! Det är väl sånt man brukar kalla för "poetisk rättvisa", eller hur, herrn?

ROGOZJIN

Hotfullt. Reser sig.

Nu räcker det, din...Fan ta dig!

Tåget stannar. Rogosjin faller nästan. När han reser sig upp och försöker se på de övriga passagerarna, som talat om hans historia, kryper dom in, huttrande, i sina ytterkläder.

ROGOZJIN vänder sig till MYSJKIN.

Furste: jag vet inte varför, men jag har kommit att tycka mycket om er! Kom och hälsa på mig, så ska jag köpa er en ny päls och en ny kostym och stoppa dina fickor fulla med pengar, så kan vi båda två tillsammans åka hem till Nastasia Filippovna, vad säger ni om det?

MYSJKIN

Reser sig, sträcker fram handen.

Det ska bli ett stort nöje för mig att komma - jag kommer kanske redan idag - och tack för kläderna. Jag kommer behöva nya kläder ganska snart. Och vad gäller pengar äger jag knappt en kopek. Jag måste säga att jag tycker mycket om er också...

ROGOZJIN

Och hur är det, furste, tycker ni om kvinnor?

MYSJKIN

Jag, njaa... Ni vet kanske inte men, efter som jag haft den här sjukdomen redan från barndomen så vet jag inte någonting alls om kvinnor.

ROGOZJIN

Ha! I så fall är ni en helig dåre, en sådan som Gud älskar...

ROGOZJIN går ut.

KÖR

"En sådan som Gud älskar..."

Kören upprepar denna fras medans alla går tillbaka till sina loger/platser.

SCEN 2

NÅGON I KÖREN LÄSER UR ROMANEN

Generalen, Ivan Jepantjin, stod mitt i sitt arbetsrum och betraktade med nyfikenhet den inträdande fursten. Ganja, generalens sekreterare, stod och bläddrade i några papper.

GENERAL JEPANTJIN

Till MYSJKIN.

Aha, jasanya... och vad kan jag göra för er, furste?

MYSJKIN

Något speciellt angeläget ärende har jag inte, min herre, jag ville bara göra er bekantskap. Jag är ledsen att störa er, men jag har själv just kommit från stationen, alltså från Schweiz. Jag skrev till er fru för en tid sedan, men brevet kanske kom bort...

GENERAL JEPANTJIN

Jag är rädd för att jag inte har särskilt mycket tid till att göra bekantskaper, men eftersom jag utgår ifrån att ni har en avsikt med att vilja träffa mig så...

MYSJKIN

Jag förstod att ni skulle tro att jag har någon speciell avsikt med mitt besök. Men jag försäkrar er, jag ville bara få nöjet att göra er bekantskap.

GENERAL JEPANTJIN

Stirrar.

Det är naturligtvis också ett stort nöje för mig, men man kan ju inte enbart ägna sig åt nöjen, man har ju ett och annat som man måste uträtta också. Jag inser inte riktigt vad det finns för skäl att...

MYSJKIN

Något skäl finns det förstås inte alls, och vi har säkert inte heller så mycket gemensamt. Ty även om jag är en furst Mysjkin och er hustru hör till samma släkt så är ju inte det något skäl i sig. Men ni förstår, general, jag har varit i fyra år på en nervklinik i Schweiz, och när jag lämnade Ryssland var jag knappast tillräknelig, så att... ja, jag behöver helt enkelt bli bekant med goda, vänliga människor, och eftersom vi praktiskt taget är släkt så tänkte jag att... Jag har hört att ni är snälla och hyggliga människor...

GENERAL JEPANTJIN

Tack ska ni ha.

Av era ord att döma trodde jag nästan att ni kom direkt hit för att bo här hos oss.

MYSJKIN

Så är det alltså bara för mig att resa mig och gå härifrån, eller hur? Trots att jag inte har några praktiska erfarenheter av sederna här hos er, general, så hade jag ändå en föraning om att vårt samtal skulle sluta så här... Kanske är det bäst som sker. Adjö då.

Bugar

Jag beklagar uppriktigt att jag besvarade er.

Skådespelaren som spelar Myskin går till sin loge, släcker lampan och sätter sig.

GENERAL JEPANTJIN

Ändrar helt plötsligt sin inställning

Jo, furste... min hustru kanske ändå skulle vilja träffa någon som bär samma namn som hon själv...

Tänder MYSJKIN's lampa och leder honom in på scenen igen.

MYSJKIN

Å... tack, general.

GENERALEN

Säg mig nu...

Slår sig ner mitt emot MYSJKIN.

Vad har ni tänkt leva av? Vad har ni för planer?

MYSJKIN

Jag hade hoppats att jag skulle hitta något slags arbete.

GENERAL JEPANTJIN

Och har ni någon specifik begåvning?

MYSJKIN

Nej, jag tror faktiskt inte det. Ni förstår, jag är ju handikappad och har aldrig fått någon riktig utbildning. Jag har lidit av något som liknar epilepsi, och ett tag fick jag så många anfall att jag under flera år betraktades som en idiot.

GENERAL JEPANTJIN

Fångar GANJAS blick och kan inte undertrycka ett leende.

Jaså verkligen, furste? Och... ni har alltså ingen alls här i Ryssland?

MYSJKIN

Nej, men jag har vissa förhoppningar...ja, det vill säga...
Sticker handen innanför rocken
Jag har fått ett brev som jag tror kan komma att...

GENERAL JEPANTJIN

Avbryter

Er sjukdom hindrar er väl ändå inte från att utföra enklare kontorsjobb? Hur är er handstil?

MYSJKIN

Faktiskt riktigt bra. Vill ni se prov på den?

GENERAL JEPANTJIN

Javisst, gärna. Ganja, ge fursten papper att skriva på.
GANJA kommer med papper och penna. Generalen tar det porträtt som Ganja bär under armen och tittar på det.

Men... det här är ju hennes porträtt... Var det Nastasia Filippovna själv som gav det till dig? Det är ett gott tecken, min gosse, ett riktigt gott tecken...

GANJA

Ni har väl inte glömt hennes födelsedagsfest ikväll?

GENERAL JEPANTJIN

Naturligtvis inte, hennes tjugofemårsdag, men... Kanske är det bäst att jag berättar en liten hemlighet för dig: hon har lovat att ikväll ska hon meddela oss sitt slutgiltiga beslut angående dig. Att vara eller inte vara!

GANJA

Men ni vet ju att det är jag som har sista ordet i detta...!
Jag har inte bestämt någonting alls.

GENERAL JEPANTJIN

För Guds skull, människa, vad menar du med att du fortfarande "inte har bestämt" någonting alls? Räcker det inte med de 75.000 som Totskij har erbjudit dig? Vad i helvete är det mer du vill ha?

GANJA

Jag har ju inte sagt nej, jag sa bara att...

GENERAL JEPANTJIN

Nej, fattas bara annat! Gosse, det handlar inte längre om att säga nej eller ej utan om din *beredvillighet*, glädjen med vilken du tar emot hennes jakande svar! Är det klart?

Under tiden har MYSJKIN avslutat sitt skrivande och gått fram till det bord där porträttet ligger

MYSJKIN

Betraktar porträttet

Så det här är alltså Nastasia Filippovna.
Hon är förunderligt vacker.

GENERALEN och GANJA

vänder sig häpna om och stirrar på honom.

GENERAL JEPANTJIN

Vad...?

GANJA

Känner ni till henne?

MYSJKIN

Ja. En man som jag träffade på tåget - Parfen Rogozjin -
berättade för mig om henne.

GENERALEN vänder sig till GANJA, alltför bestört
för att kunna säga något

GANJA

Döljer sin upphetsning.
Ingenting att oroa sig för, en galning bara, jag har hört
en del rykten...

GENERALEN går till MYSJKIN och granskar MYSJKINS handstilsprov

GENERAL JEPANTJIN

Med äkta förvåning

Ser man på, en vackrare handstil har jag faktiskt aldrig
sett! Det här borde vara värt 35 rubel i månaden till att
börja med.

Drar fram ett fickur

Oj då, klockan är redan halv ett... Till saken alltså,
furste. Jag kan börja med att ge er arbete som kontorist.
Och så kan ni flytta in till Ganja - hans mor hyr ut rum -
om... du inte har något att invända, Ganja...?

GANJA

Jag ska med glädje ta emot fursten.

GENERAL JEPANTJIN

Förtjust

Ser ni, furste, då var det klart!

MYSJKIN

Tack ska ni ha, general Jepantjin, ni är en mycket snäll människa.

Kramar Generalen.

Men det är en sak jag skulle vilja rådfråga er om, om det går bra, det är ganska...

GENERAL JEPANTJIN

Får bråttom iväg, lyssnar inte på MYSJKIN

Jag är ledsen, men jag har inte tid längre. Jag ska berätta för min hustru om er - om hon går med på att ta emot er så tar hon er nog under sina vingars skugga. Nå, då så...

Går mot dörren

adjö, mina herrar. Ganja - skulle du vilja vara snäll och ta dig en titt på räkningarna som ligger på mitt bord?

Lycka till nu, furste!

Går ut

GANJA

Ser på porträttet

Vad tycker ni om henne, furste?

MYSJKIN

Sakta

Ett häpnadsväckande ansikte. Hon ser ut att ha lidit mycket.

Det syns på hennes ögon, kindbenen. Det är ett stolt ansikte, men jag kan inte avgöra om... om hon är en god människa eller ej.

Skådespelarna går från scenen.

Frågande: "god människa eller ej"..

Scen 3

NÅGON I KÖREN LÄSER UR ROMANEN:

Fru Jepantjinas salong. FRU JEPANTJINA, energisk, tankspridd - och hennes båda döttrar, AGLAJA, mycket vacker, sitter med en bok uppslagen i knät - och ADELAIDA - något äldre, också ganska söt, sitter och tecknar. Alla sitter vid ett överdådigt dukat frukostbord.

FRU JEPANTJINA

Till MYSJKIN.

Varsågod, käre furste. Är ni mycket hungrig?

MYSJKIN

Jo, nu är jag faktiskt mycket hungrig och mycket tacksam.

FRU JEPANTJINA

Jag är glad att ni är så där fin och artig och jag märker att ni inte alls är en sådan där...konstig figur som man framställde er. Aglaja, Adelaida, se till att fursten äter duktigt. Inte sant, han är ju inte alls så där...sjuk eller så? Det behövs kanske inte alls någon servett knuten om halsen när ni äter, eller hur är det, furste?

DÖTTRARNA börjar fnissa

MYSJKIN

När jag var sju år gammal eller så satte man på mig en haklapp, men numera lägger jag vanligtvis servetten i knät när jag äter.

DÖTTRARNA gapskrattar.

FRU JEPANTJINA

Jag menade det där med era anfall och så.

MYSJKIN

Mina anfall? Jag får inte anfall så ofta nu för tiden.

FRU JEPANTJINA

Han talar väl.

Irriterat till DÖTTRARNA.

Varför skrattar ni åt honom hela tiden? Tyst med er! Nå, furste, ni intresserar mig faktiskt väldigt mycket. Berätta litet grand om er tid utomlands. Jag skulle vilja höra er berätta en historia. Nå, sätt igång, är ni snäll!

ADELAIDA

Men mamma, man kan väl inte be någon berätta en historia bara så där utan vidare!

AGLAJA

Ja, jag skulle då vägra att säga någonting alls om jag fick en sådan befallning.

FRU JEPANTJINA

Han har väl mål i mun, eller hur? Jag vill höra om han kan berätta en historia! Nå, furste?

AGLAJA

Den här fursten är antagligen bara en skojare och inte alls någon idiot...

ADELAIDA

Det där var ganska dumt sagt!

FRU JEPANTJINA

Hon gör sånt där med flit, furste. Om hon retas med er så betyder det bara att hon tycker om er... Jag kan se att de tycker om er båda två: jag känner deras ansikten.

MYSJKIN

Jag känner också deras ansikten.

ADELAIDA

Hur menar ni då?

AGLAJA

Ja, vad vet ni om våra ansikten?

MYSJKIN

Jag kanske... jag kanske berättar det senare.

AGLAJA

Ni försöker bara göra oss nyfikna! Och så all denna högtidlighet!

FRU JEPANTJINA

Nej, vet du vad, Aglaja! Snälla furste, bry er inte om dem, och... om ni inte har något emot det... så kanske ni kan berätta en historia för oss? Eller åtminstone för mig.

MYSJKIN

- Se nu tittar ni alla på mig och så nyfiket att om jag inte berättar för er, så skulle ni kanske bli onda på mig. Jag ska berätta om Marie. Hon bodde i byn där min klinik låg. Om ni visste vilken olycklig varelse hon var, så skulle ni själva ha tyckt mycket synd om henne, alldeles som jag. Hon var svag och sjuklig, hon hade för länge sedan fått lungdot, men hon fortsatte att göra grovarbete för daglön för att försörja sig och sin mor. En handelsresande, som var på

genomresa, förförde henne och tog henne med sig, men efter en vecka lämnade han henne ensam på vägen och reste bort i smyg.

Hon kom hem efter en vecka efter att ha tiggat sig fram, alldeles nedsölad, i trasor, med söndriga kängor. Hon hade sovit om nätterna ute på fältet och var mycket förkyld, fötterna var såriga, händerna svullna och spruckna. Modern var den första att lämna ut hennes skam; alla spottade på henne och männen upphörde till och med att kalla henne som kvinna och sade fula saker till henne. Ibland, någon enda gång, när dom söp sig fulla på söndagarna, kastade de för ro skull slantar till henne; direkt på marken. Marie tog tyst upp dem. Och nu började barnen att reta henne och till och med kasta smuts på henne. Jag ville göra något för Marie. Jag gav henne åtta franc, och sedan kysste jag henne därför att jag tyckte synd om henne. Just då fick barnen syn på oss. Dom började vissla, klappa i händerna och skratta, och Marie rusade därifrån. Jag ville tala men de började kasta sten på mig. Och samma dag fick alla veta det, hela byn, alla kastade sig åter över Marie, och efter det tyckte de ännu sämre om henne.

Jag berättade för dem (barnen), hur olycklig Marie var. De lyssnade mycket nyfiket och började snart tycka synd om Marie. Somliga började hälsa vänligt på henne, när de mötte henne. En gång skaffade två flickor mat och gick med den till henne, och kom sedan till mig och berättade det. De sa att Marie hade brustit i gråt och att dom nu tyckte mycket om henne. Barnen blev förbjudna att träffa henne, men de sprang i smyg till henne. Ibland gick jag i tysthet för att träffa Marie. Hon var nu mycket sjuk och kunde knappt gå. En morgon kunde hon inte gå ut utan stannade hemma i sin tomma stuga. Barnen fick genast reda på det, och nästan alla kom samma dag och hälsade på henne. Hon låg i sin säng alldeles ensam. Två dagar var det bara barnen som skötte om henne och turades om att springa dit, men när man fick höra i byn att Marie verkligen låg för döden, började gummorna från byn att gå till henne och sitta där och sköta henne. Gummorna körde ut barnen, men de sprang fram till fönstret, ibland bara på ett ögonblick för att säga: "Bonjour, notre bonne Marie!" Tack vare dom, försäkrar jag er, dog hon nästan lycklig. Tack vare dem glömde hon sin svarta olycka, hon fick liksom förlåtelse av dem, för ända till sitt yttersta ansåg hon sig som en stor förbryterska. Men efter Maries begravning började hela byn förfölja mig för barnens skull. De ivrigaste var pastorn och skolläraren. De förbjöd faktiskt barnen att träffa mig. Slutligen uttalade läkaren på min klinik en mycket besynnerlig tanke - det var strax innan min avresa - han sade mig att han var fullt övertygad om att jag själv var ett riktigt barn, det vill säga i utveckling, själ, karaktär och kanske också förstånd inte var vuxen. Jag skrattade hjärtligt. Jag tycker i själva verket inte om att vara tillsammans med vuxna, med folk, med stora människor, och detta har jag lagt märke till för länge sedan - jag tycker inte om det därför att jag inte förstår mig på hur jag skall

vara. De stora vet inte att ett barn också när det gäller de svåraste saker kan ge ett ytterst viktigt råd. Tack vare barnen läker själen... Huvudsaken är att hela mitt liv blivit förändrat. Jag lämnade kvar mycket där borta, alltför mycket. Allt är försvunnet.

ADELAIDA

Å, furste, så fint.

AGLAJA

Ja...

FRU JEPANTJINA

Jaha, mina kära unga damer, ni var inställda på att ta honom under ert nedlåtande beskydd, men i stället är det vi som framstår som löjliga - fast mest av allt er far.

FRU JEPANTJINA forts.

Bravo, furste! Min make sa till oss att sätta er på prov, och det har vi ju gjort! Faktum är att han sa att ni var en id... Hur som helst är det förmodligen vi som har blivit satta på prov.

MYSJKIN

Ni är verkligen förunderligt öppenhjärtig, fru Jepantjina!
Till dem alla tre.

Ni frågade förut vad jag såg i era ansikten, och det ska jag gärna berätta!

DÖTTRARNA spärrar förväntansfullt upp ögonen.

Ni, Adelaida, har ett lyckligt ansikte; ni har ett glatt och rättframt sätt att närma er människor på men ni anar även snabbt vad som rör sig i deras hjärtan. Dessutom bär ni på en hemlig sorg... Och ni, fru Jepantjina, ert ansikte säger mig - och detta är ingen gissning, jag säger det med absolut visshet - ert ansikte säger mig att ni är som ett barn i allting, trots er ålder... Ni blir väl inte arg på mig för att jag säger så? Ni förstår ju vad jag känner för barn...!

FRU JEPANTJINA

Det är faktiskt alldeles sant som ni säger: jag är ett barn och det vet jag om. Det visste jag långt innan ni talade om det för mig! Jag tror att ni är mycket lik mig till karaktären, furste, och det är jag glad för - vi är lika som bär, förutom det att ni är man och jag är kvinna och ni har varit i Schweiz, det är enda skillnaden...

ADELAIDA

Men, furste, ni har ju inte sagt något om Aglaja.

MYSJKIN

Ser bort.

Nej, jag... kanske säger jag det senare.

FRU JEPANTJINA

Men varför? Ni kan väl ändå inte låta bli att lägga märke till henne?

MYSJKIN

Nej, givetvis inte... Ni äger en enastående skönhet, Aglaja Ivanovna. Ni är så vacker att man knappt vågar se på er.

FRU JEPANTJINA

Ingenting annat? Hennes egenskaper då?

MYSJKIN

Skönheten är svår att bedöma. Skönheten är en gåta för mig.

ADELAIDA

Så då är Aglaja er gåta att lösa, furste! Men visst är hon vacker?

MYSJKIN

Utan att egentligen inse vad han säger.

Ja...nästan lika vacker som Nastasia Filippovna, även om hennes ansikte är helt annorlunda.

Bestört och häpen tystnad från kvinnorna.

FRU JEPANTJINA

Som vem då???

Ser sig omkring.

Var har ni sett Nastasia Filippovna!? Vilken Nastasia Filippovna!?

MYSJKIN

Förvirrat.

Jo... Ganja visade alldeles nyss hennes porträtt för generalen, och jag...

FRU JEPANTJINA

Jaså, verkligen? Var det Ganja som kom med porträttet till min make? Eller var det hon själv?

MYSJKIN

Jo, jag... jag tror... jag tror hon gav det till Ganja och sen tog han hit det för att visa det, men det kan jag förstås inte veta säkert...

FRU JEPANTJINA

Det vill jag se! Min käre furste, vill ni vara snäll och gå in i arbetsrummet och hämta det! Säg åt herr Ivolgin att vi omedelbart vill se det!

MYSJKIN går.

ADELAIDA

Till publiken.

Han är förstås intressant - fast kanske litet enfaldig.

FRU JEPANTJINA

Till publiken.

Enfaldig, troskyldig, men samtidigt klartänkt... fast, herregud, visst är han litet säregen! Tycker du inte det, Aglaja?

AGLAJA vänder sig mot publiken, hennes ansikte är fyllt av en tanke eller en sinnesrörelse, hon hör inte sin mor.

Aglaja...?

MYSJKIN tillbaka med porträttet.

FRU JEPANTJINA

Jo, vacker är hon väl, antar jag... Det är alltså den här sortens skönhet ni beundrar, furste?

MYSJKIN

Paus, sedan stilla.

Det finns så mycket lidande i det ansiktet.

FRU JEPANTJINA

Ni har blivit galen!

ADELAIDA

Granskar fortfarande porträttet.

Men vilken makt...

FRU JEPANTJINA

Hur då makt?

ADELAIDA

En sådan skönhet ger makt. Man kan vända upp och ner på världen med en skönhet som den här.

AGLAJA vänder sig bort med låtsat ointresse.

FRU JEPANTJINA

Ger porträttet till MYSJKIN.

Nu räcker det.

FRU JEPANTJINA

Kan herr Ivolgin komma in!

ADELAIDA

Men mamma...

FRU JEPANTJINA

Här arrangeras det äktenskap och det tycker jag inte alls om!

Fru Jepantjina rusar fram till den plats där den skådespelare som spelar Ganja sitter. Denna hinner knappt byta om till Ganja innan Fru Jepantjina är framme och frågar:

Å, goddag, min herre. Har ni för avsikt att ingå äktenskap?

GANJA

Skådespelaren tänder sin lampa.

Vad menar ni? Ingå vadå?

FRU JEPANTJINA

Tänker ni gifta er, om ni föredrar det uttrycket?

GANJA

Jag, hm... n-nej, jag tror inte det, hm...

FRU JEPANTJINA

Nå, då så, jag ska lägga på minnet att ni har sagt nej idag. Tack, min herre, nu kan ni gå, för ni har säkert en hel del att göra. Ta porträttet med er, och hälsa till er stackars mor.

Till MYSJKIN.

Au revoir, furste, kom ofta och hälsa på mig! Jag ska alltid med glädje ta emot er.

Till DÖTTRARNA.

Kom då, kära flickor...

Går ut tillsammans med ADELAIDA.

AGLAJA dröjer sig kvar... hon tar upp porträttet, håller det i luften som i väntan på att GANJA ska ta det... det gör han, sedan vänder hon honom ryggen och går och sätter sig på sin "plats", släcker sin lampa. GANJA tar ett steg i riktning mot henne, hejdar sig när hon släcker lampan, vänder sig till MYSJKIN.

GANJA

Jo, furste, jag går hem nu, vill ni följa med mig?

MYSJKIN nickar

MYSJKIN

Till AGLAJA.

Farväl.

GANJA

Upptäcker att Aglaja ler när Myskin tilltalar henne.

Ni har pladdrat bredvid mun om att jag skulle gifta mig! Ni är en skamlös skandalspridare!

MYSJKIN

Jag försäkrar er, ni tar alldeles fel...

GANJA

Ni hörde ju generalen säga det i arbetsrummet! Vem skulle det annars kunna vara som har berättat det för dem?

MYSJKIN

Jag har inte sagt ett ord om det till dem.

AGLAJA

Skådespelaren tänder lampan.

Kan ni vara snäll och stanna en stund, furste
Läs upp det här högt, är ni snäll.

Aglaja ger fursten ett brev.

MYSJKIN tvekar.

Sätt igång!

MYSJKIN

"Idag avgörs mitt öde. Om ni säger åt mig att bryta det hela, så gör jag det. Jag är beredd att bära min fattigdom, bara ni ger mig dessa enda ord. Jag är beredd att utan klagan uthärda min förtvivlade situation. Jag är beredd..."

AGLAJA

Hela tiden med blicken på Ganja.

Det räcker. Han fortsätter med att säga att om jag ber honom att "bryta det hela" så betyder inte det att han kräver något av mig i utbyte. Han borde ha begripit att om han bara självmant, på egen hand, hade avbrutit alltihop så skulle jag så småningom ha kunnat bli hans vän. Men han vill försäkra sig om att han får mig om han säger nej till de där 75.000 rublerna! Han är skamlös och oförskämd! Ge honom brevet tillbaka.

MYSJKIN

Akta er för honom, furste - han kommer aldrig att förlåta er nu när ni ger honom brevet tillbaka.

Hon trycker lätt hans hand och går ut till sin plats och
släcker lampan. MYSJKIN stirrar efter henne.

MYSJKIN

Ger honom brevet tillbaka.

GANJA

Mållös av vrede.

Hur kommer det sig att ni efter bara en timme så till
den grad har vunnit hennes förtroende?

MYSJKIN

Ja, se det kan jag faktiskt inte förklara...

GANJA

En sån förbannad idiot! Han kommer inte ihåg ett jävla
dugg!!

MYSJKIN

Kort paus.

Jag måste påpeka för er, herr Ivolgin, att jag visserligen
en gång i tiden var så sjuk att jag faktiskt nästan var en
idiot; men efter det har jag återhämtat mig och jag tycker
faktiskt att det är ganska obehagligt när man kallar mig
idiot rakt upp i ansiktet. Jag är fullt beredd att ursäkta
er med tanke på er besvikelse, men jag vill göra er upp-
märksam på att det nu är två gånger redan som ni har föro-
lämpat mig och jag måste säga att det gör mig ytterst illa
berörd - speciellt som det sker efter en så kort bekant-
skap. Så eftersom vi nu står vid ett vägskil så är det väl
lika bra att våra vägar skiljs här, eller vad säger ni?

GANJA stirrar på honom med gapande mun...
så veknar han plötsligt.

GANJA

Jag är hemskt ledsen, furste... Ni ser ju själv hur jag har
trasslat till det för mig! Om ni kände till alla detaljer
så skulle ni säkert förlåta mig... även om jag inte för-
tjänar det...

MYSJKIN

Nåja...jag ser ju hur svårt ni har det... och det är väl
därför som ni häver ur er sådana elakheter.

Betraktar honom ett ögonblick.

Då säger vi så, kom så går vi hem till er, det ska bli mig
ett nöje.

Scen 4

NÅGON I KÖREN LÄSER UR ROMANEN

Vardagsrummet hemma hos Ganja. Rummet var sjaskigt. Ganjas mor fru Ivolgina såg ut att vara 50 år, allvarlig karaktär, full av sann värdighet. Varja, Ganjas syster, var en ung flicka på 23 år. Hon var mycket lik modern och hyste en utpräglad motvilja mot all yttre elegans.

GANJA

Det här är furst Mysjkin, god vän till generalen. Han är vår nye inackordering. Furste: min mor och min syster.
MYSJKIN nickar.

FRU IVOLGINA

Trevligt att träffas, min herre.

MYSJKIN

Detsamma, frun.

VARJA tar upp porträttet, kisar mot det, lägger föraktfullt tillbaka det på bordet.

VARJA

En present från henne... Jag har hört att det är ikväll som allt ska avgöras.

FRU IVOLGINA

Till GANJA.

Så det är ikväll som det ska ske?

GANJA

Vad är det som ska ske ikväll, mamma?

Plötsligt slås han av

en tanke och vänder sig ilsket mot MYSJKIN.

Jaha ja, jag förstår: det är tydligen fysiskt omöjligt för er att hålla igen truten! Vad är det med er, något slags sjukdom!?

VARJA

Det var jag som berättade det för henne.

FRU IVOLGINA

Men Ganja, du älskar ju inte den där kvinnan... Hur kan du gifta dig med någon som är så...

GANJA

Erfaren?

FRU IVOLGINA

Det var inte det jag hade tänkt säga.

VARJA

Allt beror på att han hatar att vara fattig, mamma. Det är väl uppenbart vid det här laget att han inte har någon skam i kroppen...? Jag har sagt det förut: om hon flyttar in här så flyttar jag ut!

GANJA

Utmärkt! Men kom inte och säg att du inte gör det av ren illvilja! Och det är också av ren illvilja som du vägrar att gifta dig!

MYSJKIN tycks besvärad av grälet och går till sin "plats".

VARJA

Skriker.

Det är i alla fall bättre än att göra det för pengar!

GANJA

Jag ska tala om en sak för dig, kära syster: jag är så utled på din hånfulla, fördömande attityd att jag närmar mig gränsen för...!

Får syn på MYSJKIN, som har gått och satt sig på sin "plats" och släkt lampan.

Jaså minsann, furste, ni har äntligen bestämt er för att lämna oss!? Blev det kanske litet för privat för era känsliga sinnen!?

FRU IVOLGINA

Ganja!

Ljuset tonas ner över scenen, som läggs i skugga, och tänds över en yta längst fram på scenen. Hela detta område är nu "tamburen".

In kommer NASTASIA FILIPPOVNA - i 25-årsåldern, häpnadsväckande men mörkt vacker - iförd en päls. MYSJKIN går fram mot henne när hon går in, sedan hejdar han sig och står stilla och betraktar henne, med en blick som innehåller både vördnad, bävan och medlidande.

NASTASIA

Om du är för lat för att laga dörrklockan kan du väl åtminstone se till att hålla dig här i hallen när man knackar!

Hon slänger av sig pälsen för att MYSJKIN ska fånga upp den, men han är för bestört för att hinna med och pälsen faller till golvet.

Titta, nu har du tappat min päls, din idiot!
Skrattar högt och brett.

MYSJKIN plockar upp pälsen, fortfarande stirrande
på henne.

Men varför står du bara där och gapar? Anmäl mig!
MYSJKIN vänder sig sakta mot "scenen" där Ganja och Varja
grälar.

NASTASIA skrattar åter.

Och vem hade du tänkt anmäla?

MYSJKIN

Vänder sig sakta mot henne.

Nastasia Filippovna.

NASTASIA slutar skratta, häpen över att han känt igen henne.

NASTASIA

Hur kan du veta vad jag heter? Jag har ju aldrig sett dig
förut!

Från scenen hörs bråk och gräl medan ljuset
åter tänds över GANJA, VARJA och FRU IVOLGINA.

Vad är det där för oväsen?

MYSJKIN

De grälar...

GANJA och VARJA skriker nu åt varandra för full hals, medan
FRU IVOLGINA förtvivlat ser från den ena till den andra.

GANJA

Har jag inte sagt åt dig om och om igen att inte blanda dig
i mina affärer!

VARJA

Om du bara kunde låta bli att hela tiden måna om din egen
dyrbara självbild så att det går ut över mammas värdig-
het...!

MYSJKIN

Nastasia Filippovna.

Grälet fastnar i halsen på dem när NASTASIA kommer in, d.v.s.
kommer upp på scen.

NASTASIA

Glatt, till GANJA.

Å, äntligen tog jag mig in: vad har ni gjort med dörr-
klockan?

GANJA

Störtar fram till henne, kysser hennes hand.
Älskade Nastasia, vilken glad överraskning...

NASTASIA

Ni ser blek ut, Ganja. Kom och presentera mig för alla.

GANJA

Varja, det här är Nastasia Filippovna -

Till NASTASIA.

Min syster Varja.

VARJA ser bistert på NASTASIA, de skakar avmätt hand, sedan vänder sig VARJA bort.

Mamma, det här är Nastasia Filippovna.

FRU IVOLGINA ser förvirrad ut, men åstadkommer ett leende och sträcker fram handen.

Till NASTASIA.

Tillåt mig presentera er för vår nye inackordering, en god vän till general Jepantjin, furst Mysjkin.

NASTASIA

En furste? Jag som tog honom för en betjänt där ute i hallen! Var snäll och förlåt mig, furst... furst... vad var det ni sa?

GANJA

Lutar sig fram mot henne.

Mysjkin...

Tyst i hennes öra.

...han är något av en idiot, så ta det varligt med honom...

NASTASIA

Min käre furste, varför rättade ni mig inte förut när jag gjorde ett sådant misstag...?

MYSJKIN

Jag blev så förvånad när jag plötsligt fick se er.

NASTASIA

Blir åter förbluffad.

Men hur kunde ni veta att det var jag? Var har ni sett mig förut?

MYSJKIN

Jag tänkte säga... att jag tror att jag har sett era ögon någonstans förut, men... kanske var det i en dröm...

ROGOZJIN

Skådespelaren tänder sin lampa.

Var är du, Judas!? Å, där är du ju, Ganja, din skitstövel! Det hade du inte väntat dig, att få besök av Rogozjin!

Hans ord dör bort när han får syn på NASTASIA; hon betraktar honom kyligt.

Det är alltså sant...
Ser förvirrad ut.
Då är allt slut...
Hotfullt, till GANJA.
Det här ska du få betala...

GANJA

Med behärskad vrede, men skrämt.
Med vilken rätt kommer ni in så här!?

ROGOZJIN

Kavlar upp ärmarna.
Jag ska visa dig med vilken rätt!
Hejdar sig när han får se MYSJKIN; bestört.
Furste, vad i he...?
Han vänder sig till NASTASIA, plötsligt vördsam.
Säg mig bara en sak...
Pekar på Ganja.
...tänker ni gifta er med honom... eller ej?

NASTASIA

Efter lång, spänd paus.
Hur vågar ni ställa en sådan fråga till mig?
Ser sig omkring
Faktum är... att jag inte har bestämt mig än.

ROGOZJIN

Ja, javisst, just det...
Trevar innanför rocken och drar fram en bunt
stora, smutsiga rubelsedlar som han solfjäderslikt viftar med.
...till er, Nastasia Filippovna - 18.000 rubel!
Dänger dem i bordet. Det blir tyst i rummet.

NASTASIA

18.000. För mig?

ROGOZJIN

Lutar sig fram över
bordet mot henne, viskar.
Det kommer mer...

NASTASIA

Nu kommer bondfasonerna fram, minsann, herr Rogozjin!

ROGOZJIN

I så fall säger vi 40.000! Inte 18 utan 40!
Smäller ännu en bunt i bordet.
Här på bordet! Och det finns mer, mycket mer!!

NASTASIA

Ni sätter ett billigt pris på mig, Rogozjin! Ganja har blivit erbjuden 75!

ROGOZJIN

Efter bara en sekunds tvekan.
Då så - 100.000!!

VARJA

Nästan utom sig, pekar mot NASTASIA.
Finns det ingen här som kan se till att den där skamlösa varelsen kommer härifrån!?

NASTASIA

Sååå? En skamlös varelse är vad jag är?
Till GANJA.
Här kom jag hit för att bjuda hem henne till mig ikväll,
och titta så hon behandlar mig!
GANJA reagerar omedelbart och stegar darrande av
vrede fram till VARJA.

GANJA

Vad har du gjort...?
Tar henne i armen.

VARJA

Fullkomligt rasande.
Vad jag har gjort!? Du vill alltså att jag ska be om ursäkt
för att hon förolämpar vår mor och drar skam över hela
familjen!? Släpp mig, ditt enfaldiga kräk!
Spottar honom i ansiktet.

GANJA står bestört i en sekund, sedan går han häftigt fram mot
henne, lyfter handen för att slå till henne i ansiktet... men
finner att MYSJKIN har fångat handen bakifrån innan han
hinner slå till sin syster.

MYSJKIN

Darrande.
Såja. Nu räcker det...
GANJA stirrar häpet på honom ett ögonblick,
sedan sliter han häftigt sin hand ur MYSJKINS grepp.

GANJA

Måste ni alltid stå i vägen för mig!?
Slår med full kraft MYSJKIN i ansiktet.
Alla flämtar till - så blir det tyst.

MYSJKIN

Ja, mig får ni gärna slå, det - det gör ingenting... men
henne slår ni inte!...

MYSJKIN kämpar mot tårarna.
GANJA ser ner i golvet, vågar inte möta hans blick.
Ack, vad ni kommer att skämmas över det här...!
Ganja och Varja ser ett ögonblick på varandra, vänder sig
sedan och ser ut i publiken. Båda går sedan till sina
"platser".

Mysjkin

Till NASTASIA.

Och ni: ni ska också skämmas. Ni är ju inte sådan som ni nu försöker ge sken av att vara. Det är omöjligt...
NASTASIA stirrar på honom, efter en lång stund vänder hon dem
alla ryggen och går mot sin "plats". Plötsligt hejdar
hon sig, och med ett mjukt uttryck i ansiktet går hon direkt
fram till FRU IVOLGINA och faller på knä framför henne.

NASTASIA

Till FRU IVOLGINA.

Han har rätt i vad han sa. Förlåt mig...
Kysser FRU IVOLGINAS hand och går sedan till sin plats.

GANJA

Tänder sin lampa.

Nastasia...!

NASTASIA

Ikväll, Ganja, glöm inte att komma ikväll!

Släcker sin lampa.

ROGOZJIN går fram till GANJA
innan Ganja hunnit släcka sin lampa.

ROGOZJIN

Spelet är förlorat, Ivolgin...!

Ganja släcker snabbt sin lampa och ROGOZJIN går
till sin "plats".

MYSJKIN och IVOLGINA ser ett ögonblick på varandra, går sedan
till sina platser.

Scen 5

NÅGON I KÖREN LÄSER UR ROMANEN

Nastasia Fillippovna hyrde en inte särskilt stor, men i sanning praktfullt inredd våning. Där fanns en brasa och en stor matta som beklädde salongen. Sällskapet som var samlat till Nastasia Filippovnas 25-årsfest utgjordes av hennes närmaste och ständiga umgängesvänner. Det var ganska få gäster i jämförelse med de tidigare födelsedagsbjudningar. Närvarande var också General Jepantjin och Ganja.

MYSJKIN kommer in

NASTASIA

Mina damer och herrar, en mycket god vän till mig: furst Lev Nikolajevitj Mysjkin! Furste: hans excellens general Ivan Jepantjin.

GENERAL JEPANTJIN

Fursten och jag har redan träffats.

GANJA kommer också fram

GANJA

Jag minns vilket intryck Nastasia Filippovnas porträtt gjorde på fursten i morse: han berättade själv för mig om sina känslor...

MYSJKIN

Stilla, vänligt.

Jag berättade inte om mina känslor. Ni ställde en fråga till mig och jag svarade på den.

NASTASIA

Låt oss dricka tillsammans, mina herrar, det kanske livar upp stämningen här. Vill ni ta ett glas med mig, furste?

Hon håller upp champagne i två glas.

Till MYSJKIN.

Jag vill berusa mig, furste...

Häver i sig champagnen i ett enda drag, ser på GANJA, håller upp ett nytt glas.

Berusa mig riktigt ordentligt, faktiskt...

Sväljer det glaset också, hostar till, börjar skratta, torkar av pannan med baksidan av handen.

NASTASIA håller upp mer i sitt glas.

GENERAL JEPANTJIN

Lågt till GANJA.

Nu börjar hon så där igen - vi kanske ska avblåsa alltihop.

NASTASIA

Pekar på GANJA och GENERAL JEPANTJIN; vänd till MYSJKIN.

Titta på dem, furste...

Häller i sig ännu ett glas champagne.

...det måste finnas gränser för vissa friheter.

Ropar högt för att påkalla uppmärksamhet.

Mina damer och herrar!

Furste! Generalen och herr Totskij, som inte är här,
är mycket ivriga att få mig bortgift.

Säg mig nu vad ni tycker...ska jag gifta mig eller ej?

Ser på MYSJKIN.

Jag gör precis som ni säger.

MYSJKIN

Men...Men vem, alltså vem är det ni ska gifta er med?

NASTASIA

Nickar mot GANJA.

Med herr Ivolgin här.

MYSJKIN

Nej, jag tycker inte ni ska göra det.

Alla i rummet drar bestört efter andan.

NASTASIA

Drar in andan och andas lättat ut igen, blundar hårt.

Då blir det så!

Går fram till GANJA.

Ni hörde vad fursten sa - där har ni också mitt svar, herr Ivolgin. Och låt oss därmed få slut på den här historien en gång för alla!

GENERAL JEPANTJIN rusar fram till henne.

GENERAL JEPANTJIN

Men har du glömt bort ditt löfte? Litet hänsyn kan du väl åtminstone visa herr TOTSKIJ?

NASTASIA

"Hänsyn"?

GENERAL JEPANTJIN

Hans giftermål med Aglaja står på spel. Efter alla de gånger vi har pratat om det här...!

NASTASIA

"Lättvindigt" säger ni? Om fursten hade sagt ja skulle jag ha gett mitt samtycke. Hela resten av mitt liv stod ju på spel - vad är det för lättvindigt med det?

GENERAL JEPANTJIN

Otåligt.

Men vad har då fursten med saken att göra?

GANJA

Ja, varför i helvete skulle just fursten ha någon talan i detta...?

NASTASIA

Fursten...fursten trodde på mig från första stund han såg mig.

Hon ser sig omkring.

Hur kan jag annat än tro på honom? Ingen har någonsin talat till mig på det sättet... Ingen har någonsin ens tänkt på mig på det sättet...

GANJA

Då återstår bara för mig att tacka Nastasia Filippovna för den utsökta finkänslighet med vilken hon har behandlat mig.

Jag hade givetvis inte väntat mig något annat, men att välja just fursten av alla människor... Jag menar, fursten är ju faktiskt...

NASTASIA

...själv ute efter de 75.000 rublerna, är det så ni menar? Försök inte, visst var det så ni menade! Och det påminner mig om en sak, hälsa herr Totskij...

Vänder sig till GENERAL JEPANTJIN

...att han kan behålla sina pengar, jag ger er friheten alldeles gratis! Även han kan behöva få andas ut! Mina vänner: från och med nu är jag fri! Jag rår över mig själv! I morgon flyttar jag ifrån den här våningen för gott! Och det blir inga fler fester, inga fler skamliga historier att berätta för era vänner om hur det gick till på kvällarna hemma hos Nastasia Filippovna!

ROGOZJIN gör sin
entrée från sin "plats" under skrål och skrän.

Äntligen!...

ROGOZJIN bär på ett bylte. Han lägger ifrån sig byltet på ett
sidobord, stirrar på NASTASIA.

NASTASIA

Ser på byltet.
Vad är det där?

ROGOZJIN

Etthundra tusen.

NASTASIA

Leende

Så han höll ord ändå. Vilken man...
Detta, mitt herrskap, detta är etthundra tusen rubel. Han
började med 18, höjde till 40 och nu är det 100.
Är det någon annan som har lust att ge ett bud?

GENERAL JEPANTJIN

Snälla Nastasia Filippovna, nu har det här gått för långt...

NASTASIA

Min käre general, ni menar väl inte att ni finner mitt
beteende opassande...? Ingen vill ha en annan mans avlagda
älskarinna om hon inte har pengar, eller hur general! Har jag
inte rätt!?

MYSJKIN

Om det vore jag... så skulle jag ta hand om er.

Alla i rummet tystnar

NASTASIA

Vad sa ni?

MYSJKIN

Jag sa: om det vore jag så skulle jag ta hand om er. Jag
skulle gifta mig med er.

NASTASIA

Efter kort paus.

Så ni skulle ta mig som jag är? Utan en enda ägodel?

MYSJKIN

Ja, det skulle jag.

NASTASIA ser på honom.

NASTASIA

Och vad skulle vi leva av, om ni nu är så hängiven att ni
inte har något emot att gifta er med en annan mans
älskarinna...?

MYSJKIN

Så får ni inte kalla er... ni är en ärlig, hedervärd män-
niska...

Några i ensemblen fnissar.

NASTASIA

Ser ni hur de skrattar åt er?

MYSJKIN

Det gör mig ingenting.

NASTASIA

Rör med stor ömhet vid hans kind.

Men hur ska ni kunna gifta er, ni som fortfarande själv
verkar behöva en barnsköterska...?

MYSJKIN

Ja, det stämmer att jag inte vet hur det ska gå för mig...
Jag är inte säker, men...

Trevar i byltet som ligger vid hans "plats" och drar fram ett
brev.

...innan jag reste från Schweiz fick jag ett brev från
Moskva. Jag är inte riktigt säker på vad det innebär, men
det är från en advokat som heter Salazkin...

GENERAL JEPANTJIN

Salazkin känner jag till...

MYSJKIN

Räcker fram brevet.

Jag försökte berätta för er om det i morse, herr general...

GENERAL JEPANTJIN tar brevet från MYSJKIN,
läser det, låter förbluffat handen sjunka med brevet.

GENERAL JEPANTJIN

Min... käre, käre gosse... du kommer snart att få tre
miljoner rubel enligt din beskyddares testamente, som vann
laga kraft för ett par veckor sedan...
Du är en mycket, mycket förmögen man...!

ROGOZJIN

Går fram till MYSJKIN

Avstå från henne, furste! Snälla furste, avstå från henne!

Faller desperat på knä.

Jag ska också gifta mig med henne! Jag ger henne allt jag
äger och har! Snälla, snälla furste...

NASTASIA

Hör du, furste, hör du hur bondtölpen köpslår om din brud

MYSJKIN

Han är full. Han älskar er väldigt mycket.

ROGOZJIN

Furste, i Jesu Kristi namn...

NASTASIA

Till MYSJKIN

Men kommer du inte att skämmas, furste, när folk sedan säger att din hustru var Totskijs älskarinna...?

MYSJKIN

Nej, nej...

NASTASIA

...och att hon var nära att rymma med Rogozjin?

MYSJKIN

Stilla, orubbligt.

Nej, hör nu på mig: ni är så stolt, Nastasia Filippovna, och så djupt olycklig, att... ni på allvar lägger skulden på er själv...

NASTASIA

Så du kommer aldrig att slänga det i ansiktet på mig sen?

MYSJKIN

Nej.

NASTASIA

Ser nästan skrämnd ut.

Men hur kan du lova något sådant för hela livet?

MYSJKIN

Jag vet att jag inte har så mycket att komma med, men jag vet också att det jag sa var sant... Ni har ingen skuld i någonting av detta och jag...

Innerligt.

...jag kommer att hysa den djupaste högaktning för er i hela mitt liv.

NASTASIA

Tack, furste. Ingen har någonsin talat till mig på det sättet...

Torkar sina ögon, tar tag i ROGOZJIN som börjat krypa mot sin "plats".

Rogozjin! Gå inte än!

Det är fortfarande möjligt att jag följer med dig!

MYSJKIN

Nastasia...!

ROGOZJIN kommer snabbt på fötter.

NASTASIA

Till publiken.

Ni trodde väl ändå inte att jag verkligen skulle göra det...

Pekar på MYSJKIN.

Störta ett sådant oskyldigt barn i fördärvet!? Sådant överlåter jag åt herr Totskij! Kom så går vi, Rogozjin! Och pengarna tar vi med oss! Furste, det är lilla fröken Jepantjin du borde gifta dig med och inte med mig! Hon är en till som Ganja trodde att han kunde köpslå om! De är likadana allihop, furste! Låt dem stå där och skämmas!!

Till ROGOZJIN.

Nå, vad väntar du på? I tio långa år har jag suttit i fängelse och nu vill jag ut! Ut på gatorna där jag hör hemma!

Till MYSJKIN

Gråt inte, furste! Skratta! Det är mycket bättre att vi skiljs åt nu, innan det är för sent! Man skulle ha gjort sig löjliga över dig vart vi än kom! Tror du inte att jag själv har drömt om dig under alla dessa år? Någon som var snäll och god... Någon som en dag skulle komma och säga: "Nastasia, det är inte ditt fel, jag avgudar dig..." Rogozjin, är du redo?!

ROGOZJIN

Redo, min drottning!

NASTASIA ser intensivt på MYSJKIN,
ger honom en djup kyss på läpparna, viskar i hans öra.

NASTASIA

Farväl, furste.

Till ROGOZJIN

Visst är det mina pengar, Rogozjin!?

ROGOZJIN

Dina är de, min gudinna!!

Ger NASTASIA pengarna

NASTASIA

Då så...

Kastar in sedelpaketet i brasan: rök och flammor, musik.

GENERAL JEPANTJIN

Kan någon stoppa detta, hon har blivit galen!

GENERALEN kastar sig mot brasan för att försöka rädda pengarna.

ROGOZJIN

Extatiskt till publiken.

Så här gör människor som vi! Vem av er futtiga skojare

skulle ha kommit på tanken att göra något sådant!?

NASTASIA

Genera dig inte, Ganja! Annars hänger du dig i morgon...!

ROGOZJIN lyfter upp NASTASIA i famnen och flyr ut från scenen
med henne.

GANJA står som en staty, darrande och ser in i elden...
vacklar sedan till och faller avsvimmad till golvet.

MYSJKIN följer efter ROGOZJIN och NASTASIA.

GENERAL JEPANTJIN

Griper tag i MYSJKIN.

Men furste, vart är ni på väg?

MYSJKIN

Förlåt mig, herr general, jag ber att få tacka för...
Vänder sig om och börjar springa efter ROGOZJIN och NASTASIA.

GENERAL JEPANTJIN

Orolig, griper än hårdare tag i MYSJKIN.

Herregud, furste, tänk på vad ni gör! Ni ser ju vilken
sorts kvinna hon är! Jag talar till er som en far, furste...!

MYSJKIN sliter sig ur hans grepp.

Furste!!

MYSJKIN försvinner springande ut.

Ni störtar er i fördärvet, furste!!!

GENERALEN springer efter, men upptäcker GANJA som ligger
avsvimmad. Släpar sedan med sig GANJA ut från scenen efter dom
andra. Kvar på scenen är eld, rök och brända sedlar och tomma
skådespelarplatser.

Ljuset går ner.

ANDRA AKTEN

Några av skådespelarna sitter på sina platser när publiken kommer in och läser ett brev. De skådespelare som skall spela i nästa scen står redo att börja. Fru JEPANTJINA står vid en stol, AGLAJA läser, FRU JEPANTJINA sticker, ADELAIDA målar vid sitt staffli och GENERAL JEPANTJIN läser tidningen.

Prolog 2

Ett brev läses upp av skådespelarna eller läses i högtalarna för skådespelarna att lyssna på:

Geneve 7 februari 1868

Kära studenter

Romanen slits ur mitt hjärta med våld. Det är en omänskligt svår, för att inte säga omöjlig uppgift, men jag har kommit för långt för att vända om. Första delen som jag skrivit på 23 dagar gör ingen effekt, men den får ses som ett förspel. Jag tog den slag av risk som man tar vid rouletten, jag tänkte;

"Kanske kommer den utvecklas under min penna".

Jag har spelat bort allt vi äger på kort. Min hustrus smycken och min egen rock. Jag tänker att jag kan vinna tillbaka det jag förlorar. Men nu måste jag arbeta tillbaka pengarna.

På konstmuseet i Basel har jag stått dagar i sträck framför Holbeins tavla "Den döende Kristus i graven". Kristus som lik, som en död människa. Jag var rädd att bilden skulle framkalla ett epileptiskt anfall. Min hustru fick dra mig därifrån. Om inte ordet finns förkroppsligat, om inte skönheten får finnas...

vad skall vi sträva efter?

Bara min desperata situation har drivit mig att använda denna ännu inte mogna tanke, fast den är lockande och jag älskar den. Jag är rädd jag begått ett förfärligt misstag som börjat med romanen.

Hur går det för er? Jag önskar er all välgång och kärlek.

Er tillgivne
Fjodor Dostojevskij

Scen 6

Fru Jepantjinas salong.

Det är tyst och stilla. Då och då småskrattar GENERALEN åt vad han läser... Vid hans tredje skratt slår FRU JEPANTJINA tidningen ur hans hand och ser på dem alla dem alla.

FRU JEPANTJINA

Jag står inte ut med det här en sekund till! Två månader och ingen har nämnt hans namn!

Och du Aglaja! Din tystnad står jag helt enkelt inte ut med!

AGLAJA sänker boken, ser tyst och kyligt på sin mor.

Nå...?

ADELAIDA skrattar till.

Men vad är det fråga om?

Jag tål inte hemligheter här i huset!

AGLAJA räcker henne ett hopvikt brevark.

FRU JEPANTJINA ser häpen ut, läser.

"Kanske har ni helt glömt bort mig, och egentligen vet jag inte riktigt varför jag skriver till er så här. Men jag kan inte låta bli att hoppas att ni också ibland tänker på mig. Av skäl som jag har svårt att förklara känner jag att ni är en mycket viktig människa i mitt liv. Jag har inte mycket annat att berätta eller skriva om mig själv. Jag vill så gärna att ni ska vara lycklig...Er broder, furst Lev Mysjkin."

FRU JEPANTJINA låter brevet sjunka.

Alla tre ser på varandra en stund, skrattar sedan högt.

AGLAJA

Så skrattretande är det faktiskt inte, när man tar det för vad det är...

FRU JEPANTJINA

Är det möjligt att du... att du är intresserad av den där dären?

AGLAJA står blick stilla.

Nå? Och herr Radomskij då, han som har avlagt visiter hos dig hela våren? Vad skulle han säga om ett sådant brev?

AGLAJA

Inte du också, mamma!

En blick, så går hon till sin "plats".

FRU JEPANTJINA

Fortfarande häpen, till GENERALEN.

Men Ivan, betyder det här att hon står i något slags förhållande till...? Men sitt då inte bara där och se skyldig ut!
Berätta omedelbart alltihop! Vad har du hört!?

GENERAL JEPANTJIN

Jo, det sägs att fursten... att han fortfarande jagar den där kvinnan...

FRU JEPANTJIN

Jag visste det...

GENERAL JEPANTJIN

...men det gör tydligen Parfen Rogozjin också.

FRU JEPANTJINA

Men herregud, då håller ju vår dotter på att bli indragen i en skandal!

GENERAL JEPANTJIN

Tydligen tänkte Nastasia Filippovna gifta sig med Rogozjin, men alldeles före bröllopet rymde hon till fursten... Sedan var visst fursten på väg att själv resa bort med henne, men då rymde hon tillbaka till Rogozjin. sedan dess är det ingen som har hört något. Under tiden har fursten trasslat in sig - eller snarare kört fast - i problemen med arvet han fick. Och det verkar som om Ganja av alla människor har ryckt in för att hjälpa honom... Tydligen delade fursten frikostigt ut pengar till var och varannan tvivelaktig fordringsägare som kom med falska krav på hans ärvda förmögenhet - hur fräcka dessa krav än var - så att hans från början ganska betydande tillgångar reducerades för varje dag som gick...

FRU JEPANTJINA

Ha...!

GENERAL JEPANTJIN

...det vill säga innan Ganja dök upp för att bistå honom med råd och dåd.

FRU JEPANTJINA

Det var väl bara att vänta sig - att han skulle skänka bort sin förmögenhet! En dåre kan man inte göra något åt, det har jag alltid sagt...inte en dåre...

AGLAJA välter sin klädställning rakt in på scenen.

Herregud!

ADELAIDA

Jag går och...

ADELAIDA går och hjälper AGLAJA upp med klädställningen.

FRU JEPANTJINA vänder sig till GENERALEN.

FRU JEPANTJINA

Ivan Petrovitj, hela familjen håller ju på att dras in i den här förfärliga historien. Och jag hoppas att du är nöjd: alltihop började ju med din "vän" Totskij och vår dotter. Tack gode Gud att den tragedin gick att undvika...

Ser på publiken.

...bara vi nu kan undvika en ny...

Går till sin plats.

GENERAL JEPANTJIN

Men kära du...

Fru JEPANTJINA släcker sin lampa.

...kära du...

Ensam kvar. Ser vilsen ut. Romanen kommer glidande längs scengolvet. Någon har skjutit in den. Läser.

Scen 7

Kören/Jepantjin.

I Rogozjins mörka, något kusliga lägenhet i St. Petersburg. Skuggorna är många, stearinljus är tända. På ett litet bord i fonden står en flaska och två vinglas; i förgrunden står två fåtöljer, täckta med något som ser ut som gammal lakansväv. ROGOZJIN och MYSJKIN är där.

MYSJKIN

Tänder sin lampa.

Förlåt mig, jag förstår att jag kommer olämpligt, jag kan gå igen om du vill.

Släcker sin lampa.

ROGOZJIN

Nej, nej, kom in du...jag är glad att se dig.

MYSJKIN ser sig tveksamt omkring.

MYSJKIN

Det är mörkt här. Jag anade att ditt hus skulle se ut så här... Är det här ni ska bo efter bröllopet...?

ROGOZJIN

Ja, javisst... det är ju mitt hem.

MYSJKIN

Och... när blir det?

ROGOZJIN

Ser misstänksamt på honom.

Du vet att det inte är jag som avgör det.

MYSJKIN

Snälla du... jag vill ju inte lägga mig i vad du gör... men hon är här, eller hur?

ROGOZJIN blänger, svarar inte.

Och har ni båda bestämt er? Vad jag menar är...

ROGOZJIN

Är det detta du kom hit för att ta reda på?

MYSJKIN

Nej...nej, Parfen, du vet ju att jag är övertygad om att det äktenskapet skulle vara förödande för er båda två...

Men du förstår väl att jag inte är din rival...?

ROGOZJIN ser på MYSJKIN.

Varför ser du på mig med ett sådant hat...?

Ja... det var bara för att säga det här som jag sökte upp dig. Jag ska aldrig mer lägga mig i vad du gör. Jag är ledsen att...

Förvirrad.

...farväl, då.

Går mot sin plats.

ROGOZJIN

Vänta...

MYSJKIN hejdar sig.

Stanna kvar en stund hos mig.

Jag gör ingenting annat än sitter här och väntar - och ruttar - och när jag inte står ut längre åker jag förbi hennes hus, men jag ertappar henne aldrig tillsammans med någon annan, för det är hon för slug för.

Hon älskar en annan man. På samma sätt som jag älskar henne älskar hon en annan! Och denne andre är du - det är bara det att hon inte kan gifta sig med dig, och vet du varför? Jo, därför att hon känner att hon skulle "störta dig i fördärvet"!

Så i stället har hon bestämt sig för att "störta sig i fördärvet" i sällskap med mig! Med mig!!

MYSJKIN

Det här är bara som du inbillar dig...

ROGOZJIN

Men varför kom du annars hit?

Lägger armarna runt hans hals.

Det är lögn, lögn, ingenting annat än lögn...!!!

MYSJKIN

Så du tror alltså att jag lurar dig? Men jag... jag...

Sliter sig lös.

...Vad är det jag säger...?

Andas tungt.

När jag blir så här tung i huvudet säger jag och gör saker som jag inte menar. Det har blivit värre på sista tiden.

Jag... ...jag ska som sagt inte lägga mig i vad du gör, Parfen...

Jag är nog inte riktigt säker på varför jag kom hit...

Faller mot ROGOZJIN som tar emot honom och dom glider ner till golvet.

MYSJKIN

Ursäkta, jag har...

MYSJKIN får syn på Hans Holbeins "Kristus i graven". Stirrar på reproduktionen, ångestfyllt. ROGOZJIN iakttar honom.

MYSJKIN

Det är en kopia av Holbeins "Kristus i graven".
Jag har sett den på Kunstmuseum i Basel...

ROGOZJIN

Jag älskar att titta på den...

MYSJKIN

På en bild av Kristus som ruttnar i sin grav? Man skulle
kunna förlora sin tro bara genom att titta på den.

ROGOZJIN

Får den dig att förlora tron, furste?
För du tror väl på Gud, eller...?
Mörkare.

MYSJKIN

Ja.

ROGOZJIN

Vad anser du, furste: håller vi på att förlora vår
tro?

MYSJKIN

På väg hit, utanför stationen, mötte jag en bondkvinna
med ett spädbarn. Barnet hade just lett mot henne
för första gången och jag såg hur hon gjorde korstecken i dju-
paste vördnad. Jag frågade henne varför hon gjorde så. "Jo,
herrn förstår", sa hon, "att precis som en mor känner
glädje när hon ser sitt lilla barns första leende så känner
också Gud glädje varje gång en syndare faller på knä inför
Honom och gör korstecken av hela sitt hjärta..." Så sa hon
till mig, Parfen, och dessa ord var så... djupa, så inner-
ligt religiösa, i dem uttryckte hon trons innersta mening,
hela vår föreställning om Gud som vår Far, en Gud som gläds
över människan på samma sätt som en far gläds över sitt
barn...

ROGOZJIN

Här...

Sticker handen innanför
sin egen skjorta och drar fram ett guldkors.
...bär mitt kors så ska jag bära ditt.

MYSJKIN

Tvekar bara en sekund.
Javisst, då blir vi ju bröder.
De sätter på sig varandras kors.

ROGOZJIN

Jaha...

Ser förvirrad ut.

...farväl då. Det är dags för mig att ge mig av, och för dig också.

MYSJKIN

Men låt mig få omfamna dig innan vi tar farväl...

Han börjar breda ut armarna.

ROGOZJIN börjar automatiskt göra likadant...
men plötsligt låter han armarna falla igen och
tar ett steg tillbaka, hans blick glimmar åter
fientligt.

149

ROGOZJIN

Oroa dig inte, du har ju mitt kors, då kan du känna dig trygg...!

Han brister ut i ett underligt skratt, sedan
förvrids hela hans ansikte i plötslig fasa
och han griper häftigt tag i MYSJKIN, omsluter
honom i en hård björnkram, viskar högt och
hest i örat på MYSJKIN.

Ta henne då, om det nu är det ödet vill! Hon är din...!

Plötsligt ger ROGOZJIN MYSJKIN en våldsam kyss mitt på
munnen... som vore det en dödskyss... sliter sig loss och
lämnar MYSJKIN stående häpen och bestört... Musik
startar, medan ROGOZJIN går mot sin plats.
MYSJKIN står kvar. Det kallnar. Regn.

Scen 8

Gata.

KÖREN, klädda i rockar och halsdukar, som i tågkupén, scen 1, tar sina lampor och bildar en gata av gatlyktor. Första lampan som tänds är den över MYSJKIN. MYSJKIN börjar gå, skakande av köld. Lampor tänds och släcks vart efter han rör sig.

Plötsligt dyker ROGOZJIN upp under någon lampa. MYSJKIN ser honom och stannar. Han vänder och försöker undkomma. En ljus och mörker-lek slutar med att ROGOZJIN står bakom MYSJKIN med kniven beredd över huvudet att sticka den i honom. Då får MYSJKIN ett anfall som får ROGOZJIN att hejda sig. MYSJKIN faller till marken och lampornas ljus blinkar och övergår i blixtar och åska. ROGOZJIN flyr. Kören släcker sina lampor och återvänder till sina platser, men stannar resten av föreställningen i sina körkläder på sina platser, om man inte spelar någon av de andra rollerna.

Scen 9

AGLAJA kommer från sin plats, har sin lampa med sig som hon ställer vid MYSJKINS fötter. Väcker försiktigt MYSJKIN.

AGLAJA

Jag måste få tala med er, furste...
Ser sig om på de andra skådespelarna.
...mamma och de andra är inte långt efter, så vi har inte så mycket tid på oss. Det jag vill be er...
...jag skulle vilja... jag vill be er att vara min vän.
MYSJKIN vaknar och ser omtöcknat på henne.
Varför stirrar ni på mig så där?
Så ni vill inte acceptera mitt förslag?

MYSJKIN

Jovisst, det är klart, jag bara...
...jag hade aldrig trott att ni skulle tycka det var nödvändigt att komma med ett sådant förslag.

AGLAJA

Jag har väntat länge på att få säga det här till er... ända sedan ni skrev det där brevet till mig...
Jag tycker att ni är den ärligaste och sannaste människa jag känner... och om man säger om er att ert förstånd... ja, att ni ibland blir sjuk till förståndet, så är det fel och orättvist. Jag har grälat med dem allihop om detta, därför att trots att ni ibland blir litet underlig, så är det viktigaste förståndet ändå mycket mer insiktsfullt hos er än hos någon av dem. För det finns två sorters förstånd, furste: ett som är insiktsfullt och ett som inte är det - visst är det väl så?

MYSJKIN

Ja, kanske...

AGLAJA

Jag visste väl att ni skulle förstå! Pappa och herr Radomskij begriper ingenting av det här, men det gör mamma.

GENERALEN, Herr RADOMSKIJ och Fru JEPANTJINA tänder sina lampor och börjar byta om.

MYSJKIN

Herr Radomskij vill gifta sig med er, har jag hört.

AGLAJA

Ja, visst vill han det.
Saken är den att jag inte vill vara något som de bara kan "gifta bort" så där utan vidare. Jag vill... alltså, jag vill rymma hemifrån, och jag har valt er som den som ska

hjälpa mig med detta.

MYSJKIN

Rymma hemifrån...?

AGLAJA

Reser sig.

Det jag verkligen vill, furste, är att leva ett modigt liv: jag vill inte längre springa på deras baler och fester, jag vill uträtta något nyttigt! Och nu tror jag att jag har räknat ut hur jag ska göra: jag vill ägna mig åt undervisning och där räknar jag med er hjälp. Ni sa ju förut att ni tycker om barn, eller hur? Vi kunde göra det här tillsammans: vi skulle båda två kunna göra något nyttigt för andra. Säg nu vad ni tycker om saken!

FRU JEPANTJINA

Kommer in från sin plats.

Vad är det?! Vad är det för sak?

AGLAJA

Ingenting, mamma, saken är den att... att fursten mår mycket bättre, som du själv kan se.

ADELAIDA kommer från sin plats.

ADELAIDA

Furste! Så frisk ni ser ut!

FRU JEPANTJINA

Till MYSJKIN.

Ja, furste, jag trodde att du låg på din dödsbädd, så det var en kärkommen överraskning.

GENERAL JEPANTJIN kommer.

GENERAL JEPANTJIN

Ja, och jag kom tydligen precis lagom för att se fursten uppe och på benen. Roligt att se dig så frisk, käre gosse.

MYSJKIN

Tack, herr general. Jag är mycket glad att se er.

GENERAL JEPANTJIN

Furste, det här är en vän till familjen: Jevgenij Radomskij.

Hämtar RADOMSKIJ vid hans "plats".

RADOMSKIJ

Kommer fram med lampan i hand, som han riktar rakt mot fursten.

För en tid sedan beslöt jag mig för att inte bara söka er bekantskap utan även er vänskap, furste.
Men ni har varit sjuk? Jag fick just höra det.

MYSJKIN

Tack, nu mår jag bättre. Och jag är också glad att få träffa er.

RADOMSKIJ

Inte alltför sjuk, hoppas jag.

ADELAIDA

Lyssna inte på honom, furste. Herr Radomskij gör alltid narr av alla.

RADOMSKIJ

Men om ni tillåter så skulle jag gärna vilja ställa en fråga till fursten.

Till MYSJKIN.

På sista tiden är det många som har pratat om den där studenten från Ukraina som mördade fyra människor i Moskva och hans försvarsadvokat som hävdade att det var fullkomligt naturligt för honom att mörda de här människorna därför att han var en fattig student. Nu undrar jag: är förekomsten av en så befängd åsikt bara ett isolerat fall?
Eller har alla där ute nu börjat tänka på samma sätt?

AGLAJA

Naturligtvis är det ett isolerat fall.

RADOMSKIJ

Till MYSJKIN.

Vad anser ni, furste? Jag ska erkänna att jag tänkte ut den här frågan speciellt för er.

AGLAJA

Blir irriterad.
Herr Radomskij...

MYSJKIN

Nej. Det är inte ett isolerat fall.

ADELAIDA

Akta er, furste, nu gör han narr av er igen...

MYSJKIN

Rodnar.

Jag trodde att herr Radomskij menade allvar, så jag...

RADOMSKIJ

Ger sig inte, till MYSJKIN.

Men visst tycker ni väl ändå att advokatens argument går till ytterlighet, eller hur, furste?

Paus

Nå, furste...?

MYSJKIN

Jag vet att detta kanske låter konstigt... men jag har på sista tiden besökt några av våra fängelser, och där finns ju ännu värre brottslingar än den där studenten: män som har mördat ett dussin människor och inte känner minsta ånger för det. Men det finns en skillnad: den mest förhärdade av dessa brottslingar är ändå medveten om att han är en brottsling - det vill säga hans samvete talar om för honom att han har handlat fel. Men de där som herr Radomskij talar om vill inte ens medge att de är brottslingar. De tycker att de hade rätt att göra vad de gjorde.

Ser sig omkring.

Samtidigt får vi ju inte glömma att de alla är mycket unga, i en ålder när det är lätt att falla för farliga idéer och påverkas av dem, när man är mer eller mindre försvarslös inför dem.

Tystnad.

FRU JEPANTJINA till RADOMSKIJ.

FRU JEPANTJINA

Till RADOMSKIJ.

Men varför blir ni så förvånad över honom, min herre? Ni kanske trodde att han var dum och inte kunde resonera lika väl som ni själv?

RADOMSKIJ

Nej, min fru, så var det inte alls...

Till MYSJKIN.

...men hur kommer det sig att ni inte... ursäkta att jag säger det, men det var ju just den sortens radikala typer som efter vad jag har hört har plundrat er till höger och vänster med vansinniga processer och falska fordringar på er förmögenhet. Hur kommer det sig att ni inte såg samma snedvridna idéer hos dem? Det är faktiskt precis samma sak.

MYSJKIN

Några av dem har faktiskt frivilligt lämnat tillbaka pengarna...visserligen bara en del men det är ju alltid något. varför de gjorde det vet jag inte, men jag kan bara hoppas att mitt föredöme av...naivitet, kanske, eller öppenhet gentemot dem, kan ha förmått dem att genomgå en förändring i sitt sätt att se på dessa saker.

RADOMSKIJ

Släcker sin lampa. Faller på knä.

Min käre furste, det är inte så lätt att uppnå himlen på jorden... men det verkar faktiskt som om ni räknar med att kunna göra det.

AGLAJA ser ner i marken.

MYSJKIN

Skrattar åt sig själv.

Men var snäll och påminn mig inte om hur jag hanterade de där fordringarna. Jag vet ju att jag har gjort mig till åtlöje i hela stan...

RADOMSKIJ

Nej, inte alls: ingen har uttryckt annat än beundran för er allmänna hygglighet - i alla fall principiellt, och...

MYSJKIN

Jag ser ju, herr Radomskij, att ni är generad över mig, mer än någon annan här. Men oroa er inte, jag ger mig snart iväg härifrån och då står jag inte längre i vägen för någon...

Han darrar nu kraftigt och får då och då kramp i halsmuskeln.

FRU JEPANTJINA

Reser sig förskräckt.

Men vad är det med honom? Är det så här hans anfall brukar börja...?

MYSJKIN

Bry er inte om mig, fru Jepantjina, jag håller inte på att få ett anfall. Jag vet att jag är sjuk, det har jag varit i 24 år nu och jag passar inte in i samhället.

Herr Radomskij påminde mig om detta alldeles nyss.

Plågat, vrider sina händer, drar sig undan från dem alla.

Jag rör mig inte elegant, jag har inget sinne för proportioner, mina ord motsvarar inte mina tankar, och... därför har jag inte heller någon rätt att... dessutom är jag så sjukligt överkänslig, jag menar, jag är övertygad om att ingen här i huset vill såra mina känslor och att man älskar mig mer än vad jag är värd, men jag vet ju också att över tjugo års sjukdom måste ha satt sina spår och att man helt

enkelt inte kan låta bli att skratta åt mig ibland, visst är det väl så!?

AGLAJA

Men varför säger ni allt det här!? Varför säger ni det till dem!?

Hon ser rasande på dem allihop.

Här finns inte en enda en som är värd sådana ord! Ingen här är värd ens ert lillfinger, än mindre ert hjärta och ert sinne!! Varför förödmjukar ni er så, varför gör ni er sämre än alla andra!? Varför förvränger ni allt det fina inom er, varför har ni ingen stolthet!?

FRU JEPANTJINA

Herregud, det må jag då säga!?

AGLAJA

Tyst nu, mamma! Varför plågar de mig allihop? Varför har de hållit på i tre dagar nu och retat mig på grund av er, furste? Ingenting i hela världen skulle kunna få mig att gifta mig med er!

MYSJKIN

Jag har inte friat till er, Aglaja Ivanovna...men ni vet säkert hur mycket jag älskar er och tror på er... också nu.

AGLAJA

Det jag frågade var... anhåller ni om min hand... eller ej?

MYSJKIN drar efter andan.

MYSJKIN

Ja, det gör jag.

GENERAL JEPANTJIN

Förlåt mig, men det här är helt fel, käre furste, så här får det absolut inte gå till, alltså...

till FRU JEPANTJINA.

...kära du, eller hur, inte får det gå till så här...?

FRU JEPANTJINA

Jag vägrar! Jag tycker inte om det och jag vägrar!

AGLAJA

Lugnt.

Mamma, även jag har väl en viss talan i den här frågan. Alltså furste: om era avsikter är hedervärda, får jag då fråga er hur ni tänker bära er åt för att göra mig lycklig?

MYSJKIN

Hmm... jag beklagar, men jag vet faktiskt inte vad jag ska ge er för svar på det.

AGLAJA

Ni verkar andfådd, furste. Ta god tid på er. Drick ett glas vatten.

MYSJKIN

Jag kan inte bedöma om ni skämtar med mig, Aglaja, men... jag älskar er väldigt mycket.

AGLAJA

Det här är viktigt, furste. Vi är inga barnungar och vi får lov att se praktiskt på saken... Så skulle ni alltså vilja vara så vänlig och berätta för mig... hur mycket ni är värd?

GENERAL JEPANTJIN

Herregud, Aglaja, så här får det inte gå till...!

FRU JEPANTJINA

Hon har blivit galen...!

MYSJKIN

Vad jag är värd? Ni menar... pengar?

AGLAJA

Just det.

MYSJKIN

Ja, jo, idag äger jag... få se nu... ungefär en och en halv miljon rubel, tror jag.

AGLAJA

Är det allt? Nåja... det räcker väl kanske, om vi försöker leva sparsamt. Tänker ni börja arbeta? Kanske som stats-tjänsteman?

MYSJKIN

Jag funderar på att utbilda mig till privatlärare...

AGLAJA

Det skulle vara bra. Det skulle förstås öka våra inkomster... Ni har inga tankar på att bli clown?

MYSJKIN

Clown? Det har jag tyvärr aldrig funderat på, men...

Plötsligt brister både AGLAJA och ADELAIDA ut i glada skratt, hysteriskt dubbelvikta...

ADELAIDA

Jag visste väl att det bara var ett skämt!

FRU JEPANTJINA

Nej, det här tillåter jag inte... det tillåter jag inte!

MYSJKIN

Ja, man...
man måste... fr-fr-fr...

FRU JEPANTJINA

Herregud...!

AGLAJA

Skriker högt.
Furste...!

MYSJKINS får ett epileptiskt anfall.

AGLAJA rusar fram till honom och blir sittande på
golvet bredvid honom.

RADOMSKIJ rusar mot sin plats och skriker efter "Vatten!",
Alla andra lämnar scenen och går till sina platser. Alla byter
om till KÖREN.

Scen 10

AGLAJA håller om MYSJKIN tills hans anfall avtagit. När hon sedan tittar upp får vi känslan av att hon inte vet vad hon ska göra. Hon ser sig om efter dom andra men dom ser bara på henne, inifrån sina tysta rockar och halsdukar. Hon går och hämtar romanen. Läser i den. Upptäcker vad hon ska göra. Tittar på den plats där skådespelaren som spelar NASTASIA sitter. NASTASIA tänder sin lampa.

AGLAJA

Beslutsamt.

Furste...? Furste?

MYSJKIN vaknar, sätter sig långsamt upp, ser lugnt på henne.

AGLAJA

Hur mår ni?

MYSJKIN

Bra, tror jag.

Huvudet känns... Vad är klockan?

AGLAJA

Sju. På kvällen.

MYSJKIN ser förbryllat på henne. AGLAJA tittar i romanen.

Det var igår kväll.

MYSJKIN

Nickar.

Jag förstår.

AGLAJA

Är ni tillräckligt frisk för att gå ut?

MYSJKIN

Varför undrar ni det?

AGLAJA tittar på den plats där NASTASIA sitter.

AGLAJA

Hon har skrivit till mig igen.

MYSJKINS fridfulla ansiktsuttryck suddas ut.

Jag kan inte ge mig in på det här om inte... vissa frågor blir utklarade...

MYSJKIN

Ängsligt.

Vilka frågor...?

AGLAJA

Så länge som hon tror att hon kan spela en roll i våra liv
så kan man inte vara säker på någonting... inte jag i alla
fall... Jag har arrangerat ett möte...

MYSJKIN

Vad har ni gjort sa ni?

AGLAJA

Mötet är redan avtalat.

Paus.

MYSJKIN

När?

AGLAJA reser sig. KÖREN börjar iordningställa ROGOZJINS
lägenhet.

AGLAJA

Nu genast...

Scen 11

Hemma hos Rogozjin.

NASTASIA och ROGOSJIN spelar kort. Sittande i de två fotöljerna. AGLAJA står mitt i rummet. MYSJKIN ser förvirrad ut. Sitter vid AGLAJAS fötter.

AGLAJA

Ni vet förstås varför jag bett att få träffa er.

NASTASIA

Nej, det vet jag inte.

AGLAJA

Det tror jag visst att ni vet... men ni låtsas som om ni inte vet det.

NASTASIA

Varför skulle jag göra det?

AGLAJA

Ni vill dra fördel av mitt underläge, jag menar...
...detta att jag har kommit hem till er så här.

NASTASIA

Det var ni själv som ville komma hit, jag har inte bjudit in er! Ni bad att få träffa mig och fortfarande har jag inte fått reda på varför!

AGLAJA

Ni missförstår mig: jag är inte här för att gräla utan för att... svara på era brev, svara personligen, därför att jag tyckte att det var enda sättet.

Ser på MYSJKIN

Har ni någon som helst aning om vilken god och tillitsfull människa detta är?

NASTASIA

Paus.

Jag tror att jag vet det mycket bättre än ni.

AGLAJA

Mycket bättre än jag?

NASTASIA

Ja, jag tror det.

AGLAJA

Det är omöjligt. Om ni älskade honom skulle ni inte låta honom lida så...

NASTASIA

Är det jag som låter honom lida...?

AGLAJA

Ja. Ända sedan er fest har jag vetat att ni omöjligt kunde vara förälskad i honom. Ni lämnade ju honom, rymde från honom...

MYSJKIN

Lamt.

Aglaja, nej...

AGLAJA

Men ni tänkte inte alls på hans känslor, eller hur? Eller på hur illa ni gjorde honom genom att följa era impulser så där.

NASTASIA

Reser sig upp.

Mina "impulser"? Hur skulle ni kunna ha någon som helst aning om vilka skäl jag hade till att handla som jag gjorde? Vill ni att jag ska tala om för er, min ängel, rakt ut och utan omskrivningar, varför ni egentligen kom hit idag?

MYSJKIN ser skrämt från den ena till den andra,
han tar sig omedvetet om strupen.

AGLAJA

Tvekar en sekund. Bläddrar tafatt i romanen som hon
fortfarande bär på. Hittar inget och ser upp.

Ja, var snäll och gör det.

NASTASIA

Ni var den som var rädd.

AGLAJA

Rädd för er?

NASTASIA

Ni var tvungen att ta reda på en sak, var det inte så? Nämligen att han inte älskar mig mer än han älskar er.

AGLAJA

Det är ju löjligt. Han älskar inte er, han hatar er, det har han själv sagt till mig...

NASTASIA

Det kan han inte ha sagt, och det vet vi båda två...!
Vi vet det, både ni och jag!

Ser på MYSJKIN.

Jag vet att jag är ovärdig hans kärlek, det var ju därför

som jag rymde ifrån honom... Jag ville bespara honom...
Hennes ögon fylls av tårar.

Nu räcker det!

Tvingar sig att sluta gråta.

Så ta honom då, ta honom och ge er iväg härifrån! Ni ser ju själv: han är för bestört för att få fram ett ord, ser ni inte att ni har sårat honom också!? Nå, ta honom då, och ge er iväg!

AGLAJA rör sig inte.

Jag sa åt er att lämna mitt hus, ta er dyrbara juvel och ge er av härifrån!!!

NASTASIA sjunker ner i en fåtölj.

AGLAJA ser på MYSJKIN, men han rör sig inte.

NASTASIA är helt stilla ett ögonblick... sedan lyfter hon sakta på huvudet.

Nej...

Reser sig, torkar ögonen med baksidan av handen.

Varför är det alltid jag som måste offra mig? Ni är hur som helst inte alls sådan som jag trodde att ni var...

Jag tror att... om jag befallde honom att lämna er i denna stund... så skulle han göra det.

Han skulle gifta sig med mig i morgon dag och ni skulle aldrig se honom mer. Har jag inte rätt, furste?

MYSJKIN ser skräckslaget på NASTASIA, han ser på AGLAJA, åter på NASTASIA, hans läppar rör sig men inga ord kommer fram.

Sa du inte en gång att du aldrig skulle lämna mig, att du skulle följa mig vad som än hände? Att du älskade mig och förlät mig och till och med kände re... resp...?

ROGOZJIN

Såja, ta det lugnt...

NASTASIA

Skriker åt ROGOZJIN. Kastar kortleken på honom.

Ge dig iväg! Jag vill inte ha dig här!

ROGOZJIN går längst bak på scenen. Dricker.

AGLAJA

Till NASTASIA.

Ni kan inte skrämma oss...

NASTASIA

Låtsas inte höra de orden, men ser ändå på AGLAJA.
Men är det alltså det ni vill? Att jag ska befalla honom
- nu - här inför er, att stanna kvar här hos mig...? Är det
det ni vill?

AGLAJA

Jag... jag ville ju bara...

NASTASIA

Till MYSJKIN.

Nå, furste? Var hon tvungen att säga sådana saker till mig?
Kommer du nu också att fördöma mig och gå din väg tillsammans
med henne!? Nåväl, då gör vi det till en tävling...

Sträcker ut handen.

Om han tar min hand så är han min. Om inte...så är han er...
MYSJKIN ser hjälplöst från den ena till den andra.

MYSJKIN

Hur kunde det bli så här?

Han höjer handen - kanske bara för att klia sig på kinden -
men denna långsamma rörelse får AGLAJA att frukta det värsta.
Hon skriker till och slår händerna för ansiktet.

AGLAJA

Herregud...!

Hon springer gråtande mot sin plats, ut i kulisserna. Efter
ett ögonblicks tvekan rusar MYSJKIN efter AGLAJA, hejdas han
av NASTASIA.

NASTASIA

Förtvivlat.

Efter henne? Så du springer efter henne!?
Nej, nej, det är inte rättvist, det är inte rättvist...
NASTASIA svimmar. MYSJKIN fångar upp henne.

MYSJKIN

Viskar.

Såja, såja, det är bra nu... Allt är bra nu, hysssj...
ROGOZJIN står hela tiden i bakgrunden och ser allt som händer.
MYSJKIN fortsätter att smeka NASTASIA, en kyrkklocka hörs slå,
följd av musik.

Scen 12

En kyrktrappa.

Kören närmar sig. Klär på NASTASIA en vit skrud. Ger henne en
brudbukett. Samtidigt hörs replikerna från kören;

NÅGON

Hon är inte den första, och hon kommer inte att bli den sista!

NÅGON

Nastasia, Nastasia...!

NÅGON

En furstinna är hon i alla fall!

NÅGON

Jag skulle ge mitt liv för en kärleksnatt med henne!

Långsamt rör sig MYSJKIN och NASTASIA fram mot scenkanten,
hand i hand. Leende under det att kören fortsätter upprepa
replikerna. Kören rör sig runt bröllopparet. När de kommit
ända fram mörknar det ytterligare. Musiken ökar, replikerna
tätnar. Nu ser vi Rogosjin lösgöra sig ur skuggorna. Han
närmar sig paret bakifrån. Han lyfter sin hand när han är
framme vid paret och lägger den på NASTASIA:s axel.

NASTASIA

Rädda mig! För bort mig! Vart du vill, nu med detsamma!

I samma ögonblick som handen nuddar henne, försvinner musik
och repliker och NASTASIA faller i hans armar. Död. En
fruktansvärd tystnad följer ROGOSJIN lyfter upp NASTASIA i
sin famn och bär henne bak på scenen, mot NASTASIAS "plats".

Scen 13

Under det följande återskapar kören Rogozjins rum; det ser i stort sett ut som förut, förutom att rummet innefattar också den plats där NASTASIAS skådespelare är, nu livlös. Teaterrummet och Dostojevskijs värld har smält samman. Kören har fört fram en fotölj som MYSJKIN har fallit ner i. ROGOSJIN tänder ett ljus. Det är mycket mörkt. Vi ser bara skuggor av kören som alla satt sig på sina platser och följer noga vad som händer.

Hela stämningen i denna scen - sceneri, ljussättning, skådespelarnas uppträdande - bidrar till en allmän känsla av en teater som gått över styr.

MYSJKIN

Parfen... Var är hon...?

ROGOZJIN stirrar innan han svarar.

ROGOZJIN

Hon är här.

MYSJKIN

Var då?

ROGOZJIN

Kom.

Han för MYSJKIN bort till platsen för NASTASIAS skådespelare.

MYSJKIN

Tvekar.

Här är mörkt.

ROGOZJIN

Gå närmare då.

MYSJKIN går närmare "platsen". Han börjar skaka.

ROGOZJIN

Du darrar ju - som den där gången du blev sjuk...

MYSJKIN

Var det du som...?

ROGOZJIN

Jag vet inte riktigt vad jag skulle ta mig till med dig i så fall, för...

MYSJKIN

Var det du?

ROGOZJIN

För du förstår, om du blir sjuk så kanske någon hör dig och då kommer de och försöker ta sig in...

MYSJKIN

Försöker behärska sitt darrande.

Men vad tänker du göra nu...?

ROGOZJIN

Jo... jag tänkte att vi kunde stanna här i natt, tillsammans...för om folk kommer in och börjar titta runt så hittar de henne direkt och då kommer de att vilja ta henne härifrån. Så vi kan väl låta henne ligga, alldeles nära oss, nära dig och mig...

MYSJKIN

Ja, ja!

ROGOZJIN

Så vi erkänner ingenting och vi låter dem inte ta henne härifrån...

MYSJKIN

Nej, inte för allt i världen!

ROGOZJIN

Och vi stannar här hela natten...

MYSJKIN

Just det...

ROGOZJIN

Plötsligt bekymrad.

Det enda jag oroar mig för är att... att det ska börja lukta. Känner du någon lukt än...?

MYSJKIN

Sniffar.

Jag vet inte...

Sniffar igen.

Men i morgon kommer det säkert att märkas en lukt.

ROGOZJIN

Jag har täckt över henne med ett vackert tyg, och så har jag ställt dit desinficeringsmedel.

Vänder sig i plötslig skräck till MYSJKIN och kryper upp tätt
intill honom.

Tyst! Hörde du?
Anstränger sig att lyssna.
Hör du inte?

MYSJKIN

Nej...

ROGOZJIN

Fotsteg! Ute i kulissen...
De lyssnar båda.

MYSJKIN

Viskar.
Ja, nu hör jag dem...

ROGOZJIN

Fotsteg?

MYSJKIN

Ja.

ROGOZJIN

Ska vi låsa dörren?

MYSJKIN

Jag vet inte...
De lyssnar åter en stund; plötsligt tycks
MYSJKIN gripas av en ny, upphetsande tanke.
Säg mig, du brukade ju spela kort med henne.

ROGOZJIN

Ja.

MYSJKIN

Jag hade tänkt fråga dig... om jag får titta på dem. Korten
alltså...

ROGOZJIN

Sticker handen innanför rocken.

Här är de.

Ger MYSJKIN kortleken.

MYSJKIN tar emot den, håller den i handen, stirrar på den...
sedan bläddrar han bland korten, sorgset, översiggivet, utan
att längre veta vad han ska ta sig till med den.

Lyssna!! Det hörs igen...!

Han anstränger sig att höra, MYSJKIN stirrar på kortleken..
plötsligt brister ROGOZJIN ut i ett extatiskt leende.
Kommer du ihåg elden? Kommer du ihåg... pengarna i elden?
Stirrar stint ut i tomma luften, ser plötsligt rädd ut,
börjar jämra sig.

Neeeej... Neeeej...

Scen 14

Kören reser sig från sina platser och närmar sig långsamt platsen där MYSJKIN och ROGOSJIN sitter. Dom börjar klä av sig sina kör och rollkläder. Tittar på MYSJKIN och ROGOSJIN.

KÖR/FRU JEPANTJINA

...vad har doktorn sagt om honom?

KÖR/RADOMSKIJ

Jo... hans mentala förmåga... har tydligen drabbats av totalt sammanbrott... Radomskij såg till att han kom tillbaka till kliniken i Schweiz.

KÖR/NASTASIA

"Vaknar" ur sin roll.

Hur gick det för Rogozjin?

KÖR/ROGOSJIN

Reser sig.

Han dömdes till femton års straffarbete. Han tog emot domens uppläsande utan ett ord, med sträng min och försjunken i tankar.

KÖR/GENERAL JEPANTJIN

Aglaja?

KÖR/AGLAJA

Hon rymde hemifrån, ut i Europa, med någon som visade sig vara en bedragare. Någon som svindlade henne och svek henne. Familjen har inte hört av henne sedan dess.

KÖR/FRU JEPANTJINA

Pekar på MYSJKIN

Vi har åtminstone fått gråta över den här stackaren. Men nu får det vara slut med förvillelser, det är på tiden att vi tjänar förnuftet.

Till publiken

Allt det här, det är något som bara existerar i fantasin...kom ihåg vad jag säger, ni får se själva.

Epilog

KÖREN, inklusive MYSJKIN, ROGOSJIN och NASTASIA går till sina platser och byter om till grundkostym. Tänder sina lampor och tar fram papper och penna. Skådespelarnas röster hörs i högtalarna samtidigt som dom skriver. Replikerna är förslag. Skådespelarna kan själva förhålla sig till svaret och föreslå repliker:

KÖREN/SKÅDESPELARNA

Jönköping januari 2012. Käre Dostojevskij. Godhet är kanske gudomligt, lika med kaos. Ljuset blir ibland förvirrande. Är det inte så att alla har godhet i sig? Men ingen kan vara genomgod. Jag tror det finns människor som är så goda som en människa klarar av att vara. Vad är godhet? Det finns ingen genomgod människa. Eller? Godheten är en gåta för mig. En god människa blir lätt utnyttjad.

Varma hälsningar/
Skådespelarna.

P.S. Vi försöker igen.

KÖREN/SKÅDESPELARNA lägger ifrån sig papper och penna. Går in till mitten. Plockar upp kortleken. Drar var sitt kort. Ser på det. Går till nya platser och börjar byta om till den roll som platsen äger. Musik. Långsam nedgång av ljuset.

SLUT